

DÜNDEDEN BUGÜNE SURIYE

Dr. Abdullah MANAZ

634'te İslam topraklarına katılan Suriye, 1150'li yıllardan sonra Türk devletlerinin hakimiyeti altına girdi ve 1516'da Osmanlı'nın Şam eyaleti oldu. 1918 Mondros Ateşkes Antlaşması ile önce İngiltere'ye, onlar tarafından da Fransızlara bırakıldı. Fransa sömürgesinde zaman içinde Halep, Şam, Lazkiye, Cebeli Druz ve İskenderun bölgelerinde özerk hükümetler kuruldu. Halkının çoğunluğu Türk olan İskenderun sancağı Haziran 1939'da Türkiye'ye katıldı. 1941 yılında Fransız kuvvetlerinin geri çekilmesiyle Suriye Cumhuriyeti bağımsızlığına kavuştu.

Suriye 1940 ve 50'li yıllar boyunca –içlerinde Türk asıllı Şükrü Kuvvetli'nin de bulunduğu– ihtilallerle gelen başkanlar tarafından yönetildi. 1958 yılında Mısır ile Suriye'yi birleştiren Birleşik Arap Cumhuriyeti projesi kısa zamanda başarısızlığa uğradı. Bu yıllardan sonra Baas Sosyalistleri Suriye yönetimine hakim oldu. 1960'lı yıllar boyunca süren iç iktidar mücadelesi 13 Kasım 1970'te Hafız Esat'ın yönetimi ele geçirmesiyle noktalandı.

Esad yönetimi Suriye için bir dönüm noktası oldu. Esad, bütün Nasırcılar ile sosyalist ve komünist partileri bir birlik çatısı altında birleştirmeye çalıştı. Bu arada, 1967 ve 1973 yıllarındaki Arap–İsrail savaşlarında Golan tepeleri ve Kunaytra'nın içinde bulunduğu Suriye topraklarının bir bölümü İsrail tarafından işgal edildi. ABD'nin aracılığında gerçekleşen 31 Mayıs 1974 Antlaşması sonunda Kunaytra tekrar Suriye'ye geçti. ABD ve İsrail ile gizlice anlaşan Hafız Esad, tank üzerinde –İsrail askerleri tarafından terk edilen– Kunaytra bölgesini yeniden fethetti. Stratejik öneme sahip Golan Tepeleri ise İsrail işgali altında kalarak iki ülke arasındaki en önemli sorun oldu.

İktidara geldikten kısa bir süre sonra, Nusayri olan Esad ve yandaşlarına karşı hem Ulusal Birlik içindeki sosyalist, komünist ve Nasırcılar, hem de Sünni Müslümanların oluşturduğu Müslüman Kardeşler güçlü bir muhalefet yapmaya başladılar. 1973 yılında ilan edilen anayasada devletin resmi dininin İslam olarak belirtilmemesi İslamcı muhalefeti ayağa kaldıran en büyük nedenlerdendi.

Müslüman Kardeşler'in radikal kanadı "İslami Kurtuluş Hareketi" 1979–1982 yılları arasında yönetime karşı birçok suikastlar düzenledi ve birçok önemli bürokrati öldürdü. Yönetim buna, Hafız'ın kardeşi Rifat Esad tarafından yönetilen "Savunma Tugayları" kanalıyla aynı şiddetle cevap verdi.

Örneğin, Hafız Esad'a karşı yapılan başarısız bir suikast girişimine karşılık, 1980 Haziran ayında Palmira hapisanesindeki Müslüman Kardeşlere mensup yüzlerce siyasi tutuklu öldürüldü. Bir ay sonra, Müslüman Kardeşlere üye olanların idam edilmesine dair bir kanun çıkarıldı.

1980'li yıllardan itibaren Esad ailesi içerisinde yönetimi ele geçirmek için gizli bir mücadele başladı. Esad, kardeşleri Cemil ve Rifat'ı Avrupa'ya sürgüne gönderirken, yerine hazırladığı oğlu Basil 1994 yılı Ocak ayında şüpheli bir trafik kazasında öldü. Bunun üzerine Londra'da göz cerrahisi eğitimini bitirdikten sonra Şam'da askeri eğitim gören ikinci oğlu Beşşar Esad'ı hazırladı.

Uzun yıllardır zaten hasta olan Hafız Esad, 10 Haziran 2000 tarihinde Lübnan Devlet Başkanı Emile Lahoud'la telefon görüşmesi yaparken kalp krizi geçirip öldü. Doğduğu yer olan Lazkiye'nin Kordağ Köyü'nde, Basil'in yanına gömüldü.

11 Temmuz'da ise oğlu Beşşar yeni devlet başkanı oldu.

Ortadoğu'nun Terör Eğitim Merkezi

Suriye, Sovyetler Birliği ve Varşova Paktı ile 1954 yılına kadar siyasi ve askeri işbirliği içindeydi ve bu ülkelerden en fazla dış yardım alan ülke durumundaydı. O günlerden itibaren Suriye, Rusya'nın bölgesel çıkarlarına uygun olarak Batı çıkarları ve hedefleri ile Batı yanlısı komşuları ve Arap ülkelerine yönelik bir siyaset izledi. Nüfusun % 12'sini oluşturan Nusayri azınlık Hafız Esad'ın 1970 yılında işbaşına gelmesini takiben, aynı hedeflere karşı terörizmi bir yöntem olarak kullanma yoluna gitti.

1970'li yılların başında, Suriye siyasetinde İsrail karşıtlığı büyük ağırlık taşıyordu. 1967 ve 1973 savaşlarında Suriye'nin Golan Tepeleri ve Kunaytra bölgesi İsrail tarafından işgal edilmişti. Ortadoğu'da barış yanlısı politikaların güç kazanmasıyla Suriye, 1974 yılında "Arap Red Cephesi"ni kurarak barış girişimlerine sürekli olarak karşı çıktı ve işgal edilen topraklarının iadesini şart koştu. Aynı yıl içinde İsrail ile anlaşarak Kunaytra bölgesini geri aldı. Suriye'ye sus payı vermek isteyen ABD, İsrail ve Batı ülkelerinin desteği ile Suriye askerleri 31 Mayıs 1976'da Lübnan'a girdiler.

Diğer yandan 1974 yılında Türkiye'nin Kıbrıs Barış Harekatı, bölgedeki dengeleri değiştirmişti. Aynı yıl içinde Yunanistan'daki askeri yönetimin yıkılması sonucu işbaşına gelen siyasiler Türkiye'yi baş düşman ilan ettiler. Türkiye'ye karşı Yunanistan, Suriye ve Libya üçlü bir terör ve istihbarat ittifakı kurdu. 1975 yılından itibaren Suriye istihbarat teşkilatı Muhaberat'a Yunanistan ve Güney Kıbrıs'ta geniş bir hareket imkanı tanındı. Andreas Papandreu'nun bazı yakın danışmanları Bekaa Vadisi'nde eğitime başlandı. Papandreu döneminin Kamu Düzeni Bakanı Safis Valirakis, Dışişleri Müsteşarı Yannis Kapsis, Milli İstihbarat Başkanı Kostas Tsimas ile Güney Kıbrıs Eski İçişleri ve Savunma Bakanı Konstantin Venyamin terör ittifakının başlıca isimleri arasındaydı. 1977 yılında Suriye'nin Atina Büyükelçisi olan Ali Medeni döneminde Yunanistan istihbarat teşkilatı EIP ile Muhaberat arasında eleman değişimi ve eğitimi ile istihbarat alışverişi konusunda sıkı bir işbirliği başladı.

Bu tarihlerden itibaren, Türkiye'de faaliyet gösteren DHKP/C (Dev-Sol), THKP/C Halkın Devrimci Öncüleri (Acilciler), TKP/ML, SVP, TKEP, TKSP, PKK, Üçüncü Yol ve 16 Haziran Hareketi gibi pek çok sol terör örgütü söz konusu terör ittifakı tarafından desteklendiler. Suriye merkezli organizasyon, Türkiye'de 12 Eylül öncesi yaşanan terör eylemlerinde önemli bir rol oynadı. 12 Eylül'den sonra sol örgütlerin çökertilmesi, Suriye ve müttefiklerini yeni bir arayışa sevk etti. Ekim 1980'de Suriye ile Sovyetler Birliği arasında 20 yıl süreli bir "Dostluk ve İşbirliği Antlaşması" imzalandı. Bu anlaşma çerçevesinde, Suriye Sovyetler'den uzun menzilli silahlar, T-72 tankları ve MİG-25 savaş uçakları alırken; Sovyetler de Suriye (Lazkiye-Tartus) limanlarını bir üs olarak kullanmaya başladı. Bu arada Suriye'nin ilgisi İsrail'in müttefikleri ile Ortadoğu'da barış yanlısı olan Ürdün'e kaydı. Suriye bir yandan ABD, Batı hedefleri ve Ürdün'e karşı terör eylemleri planlarken, diğer yandan Türkiye'ye karşı yeni bir terör stratejisi yaratma yoluna gitti. Takiben Suriye-Sovyetler Birliği ilişkilerinde KGB'nin Kafkasya ve Ortadoğu bölgelerinde etkin olan Ermeniler ön plana çıkmaya başladılar.

1980'li yıllarla birlikte Suriye merkezli terörün iki önemli hedefi vardı. Bir yanda İsrail, ABD ve Lübnan'da etkinliği olan Fransa, diğer yanda ise Türkiye ve Ürdün. 1980 yılında Ürdün-Suriye ilişkilerinin bozulması üzerine Ürdün ve dünyadaki temsilcilikleri Suriye terörüne maruz kaldılar. Ürdün Başbakanı Mudar Badran'a yapılan suikastın ardından

pek çok Ürdünlü diplomat saldırıya uğradı. Terör ittifakının arkasında, Sovyetler Birliği (ve içte dağılma süreci başladığı için Ermenistan), Yunanistan ve Libya vardı. 1981 yılının Ocak ve Şubat aylarında Suriye'nin Özel Komanda Birlikleri komutanı General Ali Haydar ile Libya'nın Yeşil Bereliler Birliği Başkanı Said Kadaf ed-Dam, İngiltere'de bir araya gelerek ortak hedeflere ve rejim muhaliflerine karşı içte ve dışta eylem kararı aldılar.

1982'de Sovyetler Birliği, Suriye'ye 3 yıl süreyle çok uygun şartlarla 4 milyar dolarlık askeri malzeme verdi. Suriye borcunu para ile ödemekte zorlanınca, Rusya hesabına terör hizmeti vermeye başladı. Suriye ve kontrolü altındaki Lübnan'da barınma, eğitim ve silah desteği alan örgütler ABD ve NATO ve Ürdün hedeflerine karşı sabotaj eylemlerine başladılar. Ünlü terörist "Çakal" Carlos bile, bu dönemde Suriye Hava İstihbarat Başkanı General Muhammed el-Hayli'nin emrinde çalışmıştı. Carlos'un, Johannes Wienrich ve 1933 Halep doğumlu Nicolas Bechara gibi yakın adamları Suriye'nin Avrupa elçileriyle ve Muhaberat Karşı Casusluk Bölümü Başkanı Adnan Handani ile ortak eylemler planladılar.

Diğer yandan Ortadoğu'da barıştan yana olan Filistin Kurtuluş Örgütü ve Yaser Arafat ile çatışmadan yana olan Suriye'nin arası açılmıştı. Ebu Musa grubu FKÖ'den ayrılarak Suriye'nin emrine girdi. Zaman içinde Baas'ın Filistin hareketi içindeki kolu el-Saika, George Habbaş'ın Filistin'in Kurtuluşu İçin Halk Cephesi (PFLP), Naif Havatme'nin Filistin'in Kurtuluşu İçin Demokratik Cephesi (DFLP), Ahmed Cibril'in Filistin'in Kurtuluşu İçin Halk Cephesi – Genel Komutanlık örgütü (PFLP-GC), Abdulfettah Ganem'in Filistin Kurtuluş Cephesi, Samir Gişa'nın Halk Kurtuluş Cephesi, Nadja Aliş'in Arap Halk Kurtuluş Cephesi, Ebu Nidal'in (Sabri el-Benna) Kara Haziran örgütü Şam'dan yönetilmeye başlandı. (1)

Taşeron örgütleri devreye sokan Suriye, Muhaberat ajanlarını açık eylemlerden uzak tutup sadece planlama yapmakla görevlendirdi. Ekim 1983'te Beyrut'taki Amerikan kışlasının bombalanıp 241 asker ölünce, ABD 1984 yılında Lübnan'dan çekildi. Fransa, Lübnan üzerindeki etkinliğini sürdürmek isteyince bu kez Suriye, Fransızların "Doğrudan Eylem" örgütünü destekledi. 27 Kasım 1985'te Roma Havaalanı'nda 20 kişinin öldüğü bir bombalama eylemi yapıldı.

1985 yılı içerisinde Sovyetler Birliği, Ortadoğu'daki etkinlik alanını daha da genişletmek ve güçlenmeye başlayan Şii terör örgütlerini de kontrol altına alabilmek amacıyla Suriye, İran ve Libya Dışişleri Bakanları'nı Şam'da bir araya getirdi. Bu arada, 30 Nisan 1986'da Şam'da yapılan bir toplantıyla Ermeni Terör Örgütü ASALA ve Ebu Nidal grubu arasında ortak eylem kararı alındı. 1986 Eylül ayında Ebu Nidal grubu İstanbul'daki Neue Şalom sinagoguna düzenlediği eylemde 21 kişinin ölümüne yol açtı. Aynı yıl içinde Fransa'daki bir dizi bombalama olaylarının ardından Fransız İç Güvenlik Başkanı, Suriye'ye gitti ve gizli bir anlaşma yaptı. Fransa'da eylem yapılmaması şartıyla, Suriye yanlısı terör örgütlerine göz yumulması kararlaştırıldı.

1990'lı yıllarda Gorbaçov bir süre Suriye ile ilişkileri dondurma yoluna gitti ise de; 1994 yılında iki ülke arasında imzalanan askeri işbirliği anlaşması ile ilişkiler tekrar normale döndü.

İslamcı Örgütlerle İlişkiler

Esad yönetimlerindeki Suriye'nin, İslamcı örgütlerle ilişkileri içeride ve dışarıda birbiriyle son derece zıt unsurlar

içeriyordu. Nüfusun % 12'sinden oluşan Nusayri azınlığın kontrolündeki yönetim, % 60'ları aşan Sünni çoğunluğun dini örgütlenmelerini sıkı bir şekilde takip ediyor ve siyasi amaçlı olanları çok ağır biçimde cezalandırıyordu. Kontrollü olarak izin verilen örgütlenmelerin büyük çoğunluğu Nakşibendi ve Kadiri gibi geleneksel tarikatları içeriyor ve bu da toplumu dini yönden bir bakıma apolitize etme gayesini taşıyordu. Resmi dini kuruluşlar genel olarak Kürt kökenlilere emanet edilirken, geleneksel medreselerin çok azı eğitim veriyor, camiler ise –birkaç büyük cami istisnası hariç– namaz vakitleri dışında kapatılıyordu.

Suriye içindeki en güçlü İslamcı örgüt, bir din bilgini olan Mustafa Sibai tarafından Mısır İhvanu Müslimin teşkilatının görüşlerine paralel bir şekilde 1940'lı yıllardan sonra oluşturulmuştu. Parlamenter sisteme karşı olmayan teşkilat 1949 seçimlerinde % 3, 1954'te % 4, 1961'de % 6 oy aldı. Bu arada örgüt liderliği Sibai'den Şam'lı olan İssam el-Attar'a geçti ve örgütte sertlik yanlıları ile ılımlılar arasında bir mücadele dönemi başladı. Nasırcılığın Arap dünyasındaki etkinliğine paralel olarak Suriye Müslüman Kardeşler Örgütü de bu yıllardan sonra bir süre güç kaybetti. 1964 ve 1965 yıllarında küçük çapta ayaklanmalar yapıldı ancak askerlerce bastırıldı. Ancak 1967 Arap-İsrail Savaşı'ndaki yenilgi ve 1968 yılındaki Baas darbesi teşkilata yeniden güç kazandı. 1970 yılında İhvan teşkilatı bir bölünme yaşadı ve şiddet yanlısı olan Kuzeyliler, ılımlı olan Şamlılara karşı üstünlük sağladı. 1971'de örgüt liderliği için yapılan gizli seçimde ılımlı Attar'ın yerine sertlik yanlısı Adnan Saadettin geçti.

Hafız Esad'ın işbaşına gelişi İhvan ile yönetimin arasını bir daha iyileşmeyecek şekilde bozdu. 1973, 1976, 1980 ve 1981 yıllarında yapılan ayaklanmalar şiddetle bastırıldı. Suriye, 1981 yılı başında Libya ile yaptığı ortak istihbarat ve eylem anlaşmasını takiben içerde ve dışarıda Müslüman Kardeşler'e yönelik operasyonlara başladı. 17 Mart 1981'de Müslüman Kardeşler liderlerinden İssam el-Attar'ın Almanya'nın Aachen şehrindeki evi basılarak karısı öldürüldü. Evde bulunmayan Attar kurtuldu ve aynı yıl içindeki ikinci suikast da sonuç vermedi. (2) 2 Şubat 1982'de Müslüman Kardeşlerin Kuzey kalesi olan Hama'da çıkan en önemli başkaldırı hareketi çok kanlı bir şekilde bastırıldı. 27 gün süren olaylara, Suriye hükümeti uçaklar ve tanklarla desteklenmiş askeri birliklerle müdahale etti. Halktan yaklaşık 7 bin kişi ölürken, tutuklandıktan sonra ve işkencelerle öldürülenlerle bu sayı 10 bine çıktı. Kentteki 62 cami tamamen veya kısmen yıkıldı. Bu arada bazı İslam büyüklerine ait kabirler ve türbeler de yerle bir edildi.

Suriye'de, Müslüman Kardeşler dışında Ketaib-i Muhammed, El-Cepetu'l İslamiyye, Taliatu'l Mukatile li'l Mücahidin gibi daha dar etkinliği olan başka Sünni örgütler de görüldü.

Suriye yönetimi içeriden kaynaklanan İslamcı örgütlenmeleri çok ağır şekilde ezerken, İsrail, Ürdün, Irak, Mısır gibi ülkelere yönelik İslamcı örgütlere önemli destekler veriyordu. Bu örgütleri, söz konusu ülkelere yönelik siyasetine paralel olarak sürekli ayakta tutuyor, Muhaberat kanalıyla kontrol ediyordu. Ürdün'de cereyan eden birçok dini isyanın, Mısır ve Suudi Arabistan'da eylem yapan bazı örgütlerin arkasında Suriye istihbarat örgütü vardı. Suudi ve Körfez ülkelerine yönelik örgütleri kontrol ederek bu ülkelerden önemli ölçüde mali kaynak sağladığına ilişkin iddialar hep konuşuldu. Hem Arafat'a hem de İsrail'e karşı olan Hamas ve İslami Cihad örgütleri için Suriye önemli bir lojistik ve diplomatik destek merkeziydi. Hamas'tan koparak kurulan İslami Cihad tümüyle Suriye kontrolünde hareket ederken, 1990'lı yılları takiben Hamas örgütü de Suriye'nin önemli desteğini kazandı. Bunların yanında, Irak Türkmenlerinin bazı kolları da uzun bir süre Suriye desteğinde Saddam Hüseyin'e karşı varolma mücadelesi verdiler.

Suriye yönetiminin Hatay doğumlulara hep özel bir ilgisi oldu ve Hafız Esad, Şam Muhacirin'deki sarayının

korumasını uzun bir süre Hataylılara emanet etti. Ayrıca Suriye askeri yönetiminde Baasçı Suriyeli Türkmenlerin kısmen etkinliği de mevcuttu.

Suriye, PKK ve Narko Terörizm

1975–1976 iç savaşından sonra Lübnan'ın Bekaa Vadisi'ndeki haşhaş üretimi, tarımsal üretimin % 10'u civarındaydı. Suriye'nin Lübnan'a girişinden sonra bu oran % 85'e çıktı. Hafız Esat'ın kardeşi Rifat Esad, Ortadoğu'nun en büyük uyuşturucu ve eski eser kaçakçılığının organizatörüyüdü. Suriye Askeri İstihbarat Başkanı Tuğgeneral Gazi Kenan bu organizasyonda önemli görevler üstlendi.

Lübnan'ın Suriye kontrolüne girmesini takiben, dünyanın pek çok terör örgütü yanında Türkiye karşıtı Kürtçü ve Marksist örgütlerin eğitim merkezleri de buraya kaydı. Ruslarla işbirliği içinde çalışan Kürdistan Devrimcileri örgütünün bir üyesi olan Abdullah Öcalan, yeni bir Kürtçü örgüt kurma hazırlıklarını sürdürürken 1979 yılında Suriye'ye kaçarak Şam'a yerleşti. PKK lideri Öcalan, 1980'li yılların sonunda Lazkiye'nin Kardaha kasabasında bir villada yaşıyordu. Öcalan ile Rifat Esad'ın burada yaptığı aşk alemleri yabancı basına bile konu olmuştu.

Aylık 100 dolar karşılığında Güneydoğu'dan toplanan işsiz ve cahil gençlerin ilk grubu Lübnan'daki Suriye yanlısı –Yaser Arafat'a karşı– Filistin'in Kurtuluşu İçin Demokratik Cephe kamplarına getirildi. İlk desteğini Suriye'nin emrindeki bu örgütten alan Abdullah Öcalan, taraftarlarıyla birlikte Lübnan'ın Halve kampına yerleşti. Bu dönemden sonra Rusya, Bulgaristan, Küba, Yunanistan ve Güney Kıbrıs istihbarat örgütleri PKK'yı güçlendirmek için seferber oldular.

Özellikle Suriye, Muhaberat tarafından yetiştirilmiş kendi Kürt ve Ermeni vatandaşlarını PKK'nın kilit mevkilerine getirerek örgütü tümüyle kontrol altına aldı. Rifat Esad, PKK'nın Suriye ve Lübnan makamları ile olan ilişkilerini düzenliyor ve uyuşturucu trafiğini organize ederek mali kaynak sağlıyordu. Uzun bir inceleme konusu olan Suriye – PKK ilişkileri, Hatay sorunu, Güneydoğu Anadolu Projesi'nin engellenmesi ve uyuşturucuların Avrupa'da dağıtımı gibi pek çok paydaya dayanıyordu. Suriye'nin PKK desteğindeki uyuşturucu ticaretinden elde ettiği yıllık gelir 2 milyar dolar, PKK'nınki ise yılda 900 milyon dolar civarındaydı.

PKK, Afganistan'dan aldığı uyuşturucu hammaddesini İran gizli servisinin yardımıyla Irak üzerinden Suriye ve Lübnan'a taşıırken, bir kısmını da İran'da kurulan imalathanelerde işliyordu. İran, kendi ülkesinde uyuşturucuya ağır yasaklar koyarken, din ve rejim düşmanı olarak gördüğü Avrupa'ya taşınmasına göz yumuyordu. Büyük ölçüde Suriye'nin kontrolündeki Bekaa Vadisi'nde işlenen uyuşturucular, Güney Kıbrıs (ve çevresindeki bazı ıssız adalar), Yunanistan, Almanya ve Hollanda üzerinden bütün Avrupa'ya ulaştırılıyordu. Bu konuda zaman zaman diplomatik yollar kullanılırken, kimi zaman da Avrupa'da kurulmuş paravan şirketlerin aracılığına başvuruluyordu. Batılı ülkeler bu gerçeği bilmelerine karşın, bölgesel çıkarları yüzünden PKK'ya karşı ciddi bir önlem almaktan her zaman uzak duruyorlardı..

Suriye yönetimi, Türkiye'nin ve ABD'nin baskıları karşısında zaman zaman PKK'ya olan desteğini çektiğini açıklamasına rağmen buna hiçbir zaman uymadı. Suriye'nin sıkıştığı anlarda Yunanistan, Sovyetler Birliği, Ermenistan, İran ve Libya devreye girerek PKK'nın güç kaybetmesi önlenildi. Öcalan, Hafız Esad'a kadar pek çok üst

yönetici ile birçok görüşmeler yaptı. Şam ve Halep yakınlarındaki Suriye'ye ait eğitim kamplarını kullandı. Halep, Lazkiye ve Şam'da Muhaberata ait özel güvenlik bölgelerinde misafir edildi. Suriye'de rahat çalışabilmesi için, kendisi ve yakın adamları için bizzat Askeri İstihbarat Başkanı Ali Duba imzalı Arap isimli kimlikler çıkarıldı.

1984'ten 1992'ye kadar vur kaç taktikleriyle çocuk, kadın, yaşlı ve asker demeden binlerce kişiyi katleden PKK, 21 Mart 1992 Cizre olaylarından sonra Güneydoğu Anadolu'da halk tabanında da yayılma eğilimi gösterdi. Bunun üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri ve Emniyet Genel Müdürlüğü yeni bir mücadele tarzı benimseyerek, bir yandan PKK'nın silahlı gücüne, diğer yandan da finansman ve lojistik kaynaklarına karşı çalışmalar başlattı. Türk Silahlı Kuvvetleri'nde Genelkurmay Başkanı Doğan Güreş, MİT Müsteşarlığı'nda Sönmez Köksal, Emniyet Genel Müdürlüğü'nde Mehmet Açar tarafından yönetilen etkin mücadele PKK terör örgütünü gerilettili.

1998 yılında geldiğinde Türk Genelkurmayı PKK'nın Güneydoğu Anadolu'daki etkinliğini tümüyle kırmıştı. Ekim 1998'de Türkiye, Suriye'yi açık bir şekilde sonu askeri müdahaleye varacak tarzda uyardı ve PKK'ya olan desteğin sona erdirilmesini istedi. 1 Ekim'de ilk uyarıyı Suriye sınırına yakın bölgede, Kara Kuvvetleri Komutanı Atilla Ateş yaptı. Rusya'nın ekonomik krize sürüklendiği, İran'ın Taliban hareketi ile sürüşmeye girerek Afganistan sınırına asker yığdığı, Yunanistan'ın Balkanlardaki Kosova krizine kilitlendiği bu dönem dikkatli bir zamanlamaydı. Ancak, bu sırada yapılan stratejik ve siyasi bir hata, Türkiye'yi kısa zamanda daha büyük bir sıkıntıya soktu.

Anında arabuluculuğa soyunan Mısır Devlet Başkanı Hüsnü Mubarek'e verilen ilk uyarı dosyasında Suriye'nin Abdullah Öcalan ile birlikte bütün PKK'lıları Türkiye'ye kesin teslim etmesi istenmişti. Ancak ne olduysa, bu uyarı Suriye tarafına Öcalan'ın Suriye'den sınır dışı edilmesi şeklinde ulaştı. Türkiye tarafından 6 Ekim 1998'de yapılan son ihtarin ardından, Suriye, İran, Ermenistan, Yunanistan ittifakının arkasındaki asıl güç olan Rusya, 9 Ekim 1998'de Öcalan'ı hemen merkeze aldı. İşin ilginç yanı, Öcalan'ın kaçıışı Türkiye müttefiki istihbarat (CIA, Mossad) örgütlerince izlenerek bilgilendirilmiş, MİT de konudan haberdar olduğunu açıklamasına rağmen, terör örgütü lideri yakalanamamıştı. Suriye'de iken örgüt liderini alma şansına sahip olan Türkiye, Öcalan önce Moskova'ya ardından İtalya'ya gittikten sonra, iadesi konusunda büyük sıkıntılar yaşamıştı. Genelkurmay tarafından Türkiye ve bölgeden temizlenen PKK, siyasilerin stratejik hatası yüzünden erken bir siyasallaşma sürecine girmişti.

Esasen PKK'nın bölgeden çıkarılmasında ABD ve İsrail'in de bazı önemli çıkarları vardı. Türkiye-Suriye gerginliğinden kısa bir süre önce, Kuzey Irak Kürt liderleri Barzani ve Talabani'yi Amerika'da anlaştıran ABD, PKK bölgede kaldığı sürece Kuzey Irak Kürt Federasyonu'nun rahat etmeyeceğini anlamıştı. Ayrıca, Hazar petrolününin Bakü-Ceyhan hattından taşınmasında kararlı olan ABD, bu güzergahın güven altına alınması kararındaydı. ABD ve İsrail'in Ortadoğu barışının gerçekleştirilmesindeki en önemli engel, PKK ile birlikte Filistinli muhalif örgütleri de yönlendiren ve Golan Tepeleri konusundaki uyuşmazlığı sürekli gündeme getiren Suriye idi. Suriye'ye karşı Türkiye ile çıkarları kesişen bu iki ülke, bu gerginliğin hemen ardından günler alan Why Anlaşması'nı Arafat'a imzalatmayı başarmışlardı. Nitekim, Türkiye Başbakanı Mesut Yılmaz da, "Suriye'ye yapılan sert uyarının Ortadoğu barışının gerçekleşmesi konusunda ABD'ye önemli bir şans tanıdığını" belirtmişti.

9 Ekim'de Suriye dışına çıkarılan PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan, Rusya, İtalya, sonra yeniden Rusya derken sonuçta 2 Şubat 1998'de Kenya'daki Yunanistan Büyükelçiliği'ne yerleşti. Türkiye Hükümeti, Abdullah Öcalan'ın Avrupa ve dünya ülkeleri tarafından kabul edilmemesi için büyük bir diplomasi atağı başlatarak bu baskıda başarılı

olmuş, ancak; Kürt hareketinin siyasallaşmasına da engel olamamıştı. Bu kovalama sürecinde, bütün dünya televizyonları Ortadoğu'daki –Türkiye, İran, Irak ve Suriye'yi içine alan– Kürdistan haritasını, Kürt meselesinin bütün ayrıntılarını dünya kamuoyuna adeta ezberletmişlerdi. Bu da, hem Batı ülkeleri hem de PKK ve Kürt örgütlerinin arkasındaki ittifak için fazlasıyla yeterli ve başarılı bir sonuç sayılırdı.

Bu arada, Başbakan Bülent Ecevit tarafından başlatılan cesur dış politika girişimleri neticesinde Türkiye, Kuzey Irak konusunda ABD tarafından Washington'da başlatılan ve Ankara'yı dışlayan sürece açıkça karşı çıkmaya başlamıştı. Adeta, bölge ülkeleri dışındaki bütün dünya ülkeleri Kuzey Irak'ta yakın bir gelecekte Kürt devleti kurulacağına kesin gözüyle bakıyordu. Ecevit, bu çerçevede başta Irak olmak üzere komşu ülkelerle bağımsız bir politika gerçekleştirmeyi ve Irak'ın toprak bütünlüğünün korunmasını hedeflemişti. Bu çerçevede Irak Devlet Başkan Yardımcısı Tarık Aziz 15 Şubat 1998 tarihinde Türkiye'ye geldi ve Türkiye Başbakanı ile bir görüşme yaptı. Bu görüşme, öncelikle ABD'yi çok rahatsız etti ve ABD Sözcüsü "Bu ziyarete bir anlam veremediklerini" ifade ettiler.

Söz konusu ziyaretin gerçekleştiği gün, Türkiye'nin son yıllar içindeki en önemli suikastı olan İşadamı Özdemir Sabancı'yı öldüren ve Suriye'de Türk Büyükelçiliğine sığınan Mustafa Duyar, Afyon hapishanesinde öldürüldü. Tarık Aziz'in ziyareti, ikinci plana düştü. Yine aynı gün, Kenya'daki Abdullah Öcalan Türk görevlilere teslim edildi ve 16 Şubat 1998 günü saat 03.00'de yargılanmak üzere Türkiye'ye getirildi.

Yeni Ortadoğu Yapılanması ve Suriye

Özellikle 1989 sonrasında, yani iki Almanya'nın birleşmesi ve Sovyetler Birliği'nin çökmesini takiben ABD, İngiltere ve İsrail tarafından planlanan Yeni Ortadoğu Yapılanması, bütün Ortadoğu'yu etkileyen en önemli gelişmeydi. Bu çerçevede, önce bölgede süper bir güç oluşturan Irak'ın silah gücünün kırılması için Saddam'ın 2 Ağustos 1990'da Kuveyt'e saldırmasına göz yumuldu. Ardından BM ve dünya kamuoyu harekete geçirilerek 1991 Körfez Savaşı ile istenilen amaca ulaşıldı. Savaş sonrasında, kuzeyde 36. paralelin üzeri Güvenli Bölge sınırı olarak ilan edilirken temel amaç bu bölgedeki Kürtlerin güvenliğini sağlamaktı. Nitekim, düz bir çizgi sanılan BM Güvenli Bölge sınırı, Dicle'nin Irak'a girişinden başlayıp Kifri'ye kadar uzanan ve Kürt Federasyon sınırları ile birebir çakışan siyasi bir çizgiyi ifade ediyordu.

ABD ve stratejik müttefikleri İngiltere ve İsrail için Kuzey Irak'ta oluşturulacak bir Kürt etkinliğinin Suriye ve İran'a yönelik stratejik hedefleri vardı. Bu bölgenin İran tarafı Mahabat Kürt bölgesi iken, Suriye tarafı ise Haseki'den başlayarak Kamışlı'yı içine alan bir başka Kürt bölgesiydi. Her iki bölge de, ilgili ülkeler için son derece hassas bölgelerdi. ABD ve müttefiklerinin hedefi, Irak'ta yerleştikten sonra Kürtleri kullanmak suretiyle bu bölgelerde isyan ve istikrarsızlığı körüklemektir. Esasen yeni Ortadoğu yapılanmasının en önemli iki ülkesi de İran ve Suriye idi.

Suriye yukarıda sözünü ettiğimiz gibi, İsrail'e karşı bölgede en ciddi muhalefeti oluşturan ve örgütleyen ülkeydi. Suriye'nin kontrolündeki Lübnan'ın güneyini ve İsrail sınırını kontrol eden Hizbullah örgütü, İsrail'e karşı nispeten ağır silahlarla direniş gösteren en önemli örgüttü. Aynı şekilde, bugün İsrail'in başlıca su kaynaklarının da bulunduğu Golan Tepeleri Suriye'ye aitti. İsrail'in hem Hizbullah, hem de Golan sorunundan kurtulabilmesi için, mevcut durumu meşru kabul edecek yeni bir Suriye yönetimine ihtiyaç vardı. Beşşar Esad'ın iş başına gelmesiyle bu konuda biraz olsun umutlanan ABD ve İsrail, Suriye'nin temel politikalarının değişmediğini kısa zamanda gördüler.

Beşşar Esad döneminde Suriye, Türkiye ve Batı ülkeleri ile ilişkilerini geliştirmesine karşın İsrail politikasında daha da kararlı bir tutum sergilemeye başladı. İsrail'e karşı mücadele eden Hamas ve İslami Cihad örgütleri, Suriye yönetimi tarafından gayri resmi olarak desteklendi ve dış dünya ile irtibatları Şam üzerinden sağlandı. Suriye İstihbarat Başkanı, çoğunlukla Bekaa'daki konutunu kullanarak Lübnan üzerindeki psikolojik etkinliğini sürdürdü. Hem Filistinli örgütlere, hem de Hizbullah'a önemli lojistik ve teknik imkanlar verildi.

Türkiye–Suriye İlişkilerinin Geleceği

Türkiye'ye karşı 1970'li yıllarda sol örgütlere, 1980'li yıllarda ise PKK'ya en önemli desteği veren Suriye ile ilişkilerimiz Beşşar Esad dönemi ile birlikte en iyi günlerini yaşıyor. Bu iyi ilişkilerin daha da gelişeceğine inanıyoruz. Yeter ki, Türkiye bugüne kadar göz ardı ettiği Ortadoğu'ya yönelik olarak ciddi politikalar geliştirebilsin ve Batı'ya yönelirken, tarihsel ve kültürel bağlarımızın olduğu bu bölgeleri ihmal etmesin. Batı'ya, ABD'ye, İsrail'e veya bir başka ülkeye hoş görünmek için, bu bölgedeki çıkarlarımızı, ülke halklarıyla tarihsel dostluklarımızı heba etmesin.

Ortadoğu ile sömürge amacı dışında hiçbir bağı olmayan ABD ve Batı ülkeleri, Ortadoğu'ya sürekli bir ilgi duyarken, bölgeye komşu olan, tarihsel, kültürel ve dinsel köklü bağları bulunan Türkiye'nin kendini buradan dışlaması düşünülemez. 2000'li yıllara kadar sürdürülen başarısız ve beceriksiz Ortadoğu politikalarının, varolan değerlere sahip çıkılarak tamir edilmesi, ikili dostlukların geliştirilmesi ülkemizin stratejik hedefleri ve çıkarları açısından son derece önemlidir. Bu çerçevede içerisinde, ikili ilişkilerimizi geliştirdiğimiz Ortadoğu ülkelerinin hassasiyetlerini, Batılı ülkelerin çıkarlarına feda etmekten kaçınmalıyız. Örneğin, onlarca BM kararına rağmen işgal ettiği Arap topraklarından çıkmayan, silahsız sivillere karşı şiddet politikasını sürekli tırmandıran İsrail'e karşı sessizlik politikasından ve faydasından çok zararını gördüğümüz stratejik işbirliği faaliyetlerinden vazgeçmeliyiz. İsrail'in işgal ettiği Golan tepelerinin esasen Suriye Türkmenlerine ait köyler olduğunu ve bu soydaşlarımızın bugün Kunaytra'da ve Şam'da (Cobar ve Karataş) yaşamak zorunda bırakıldıklarını hatırlamalıyız. ABD ve stratejik müttefikleri İsrail ve İngiltere'nin bizleri sürekli düşman kılmaya çalıştığı İran, Irak, Suriye, Lübnan gibi ülkelerde, bu sahte dostluklardan çok daha köklü dostluklarımızın bulunduğunu unutmamalıyız.

Sonuç olarak diyebiliriz ki; bin bir entrikalarla Ortadoğu'dan çıkarılan ve hala da uzakta tutulmaya çalışılan Türkiye'nin katkısı olmadan bölgeye kalıcı bir barışın gelmeyeceğini hem bizler hem de Batılılar çok iyi bilmelidir.

1. *Terör Dosyası ve Suriye*, Cem Başar, s. 3–33.

2. *Terör Dosyası ve Suriye*, Cem Başar, s. 18.

www.stradigma.com

aylık strateji ve analiz e-dergisi

STRADIGMA.com bir FORSNET e-yayıdır